

Toplumsal değerler ve yaşlılar

AYŞE CANATAN¹

Öz

Toplumsal değerler toplumun üyelerince paylaşılmış ölçütler ya da hükümler olarak toplumsal yaşamın sürdürülmesinde önemlidir. Değerler sosyalleşme sürecinde üyeler arası etkileşimle aktarılırlar. Sosyalleşme sürecinde kuşaklar arası etkileşim, toplumsal kültürün sürdürülebilmesi için önemlidir. Yaşlıların birikimleri ve geleneksel kültür unsurları hızlı sosyal değişme nedeniyle kaybolma riski altındadır. Yaşlılar birikimlerini genç kuşaklara aktararak kültürel birikimlerin ve değerlerin kaybolmasına engel olabilirler. Bu çalışmada toplumsal değerlerin ne olduğu, sosyalleşme sürecinde aktarımı ve değişiminde kuşaklar arası ilişkilerin ve bu süreç içinde yaşlıların önemi üstünde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: yaşlılar, kuşaklar arası ilişkiler, toplumsal değerler, kuşaklar arası çatışma, kuşaklar arası dayanışma.

Social values and elderly people

Abstract

Social values are important to maintain social life as shared norms by members of society. During the socialization process, values of society are transferred by member to member via social interactions and social relationships. In socialization process, interactions between generations are important to maintain cultural values. Because of social change, experiences of elderly people and traditional cultural elements have the risk of loss in time. If experiences of elderly people are transferred to younger generations, it would be protect to cultural values and items. In this study it is aimed that what are cultural values, their transfer and change in socialization process are insisted to generational relationships and the importance of elderly people.

Key words: Elderly people, generational relationships, social values, generational conflict, generational solidarity.

Giriş

Değerin ne olduğu çeşitli disiplinler tarafından farklı biçimlerde tanımlanabilir. Bir felsefe sözlüğünde değer tanımı şöyledir: “değer öznenin ya da zihnin teorik bir tavır ya da yöneliminden çok, pratik bir tavır ya da yöneliminin ifadesidir. Değer, öznenin ilgili nesnenin kendi kişisel amacı ve eylemleriyle olan ilişkisini ifade etmek üzere, ona, diğer niteliklerine ek olarak sonradan eklediği bir niteliktir. Değer bu süreçten sonra kendi başına ve nesnel bir biçimde değerli bir şey olarak görülmek suretiyle, nesnelleştirilir ve

¹ Yrd.Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak., Felsefe Bölümü, Beşevler / ANKARA
e-mail: canatan@gazi.edu.tr

nesneye yansıtılır. Değer bir ölçüt olarak olanla olması gereken ayrımını içerir ve her zaman olumlu ya da olumsuz bir şey olarak görünür” (Cevizci, 2002:248). Değer somut ya da soyut kavramların önemini belirtmeye yarayan soyut ölçü birimidir, canlı ve cansız varlıkların, olayların, olguların durumunu, önemini anlatan sözcüktür (Köknel, 2007:17). Bilgin’e göre değer, neyin iyi neyin kötü olduğuna ilişkin inançtır (Bilgin, 2003:80). Psikolojide değerın önemi, insan davranışlarının yol göstericisi olarak oynadığı rodedir. Bu nedenle psikologlar değeri inanç olarak alırlar (Güngör, 1993:18). Rokeach’a (1973) göre değer “kişisel ya da toplumsal olarak zıt ya da farklı bir davranış biçimi ya da yaşam amacı şeklindeki kalıcı bir inançtır” (Bilgin, 2003:81). Fakat değerın toplumsal tanımı, bireylerin öznel değer atıflarından daha çok bireylerin bir arada bulunmaları, birbirlerinden etkilenmeleri ve ortaya çıkan değerın toplum tarafından paylaşılmış ve kabul edilmiş olduğunu belirtir. Değerler, toplumsal olarak neyin doğru olduğu hakkında paylaşılmış düşüncelerdir (Kornblum 1994:104). Ozankaya değeri toplumsal açıdan şöyle tanımlamaktadır: “nesne ve olayların bir toplum, bir sınıf ya da bir insan bakımından taşıdığı önemi belirleyen niteliğidir”. Bir diğer deyişle, “bir toplum, bir sınıf ya da insan için önem taşıyan nesne ve olaylardır” (Hançerlioğlu, 1986:85). Değerler, kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütlerdir (Hitlin vd, 2004). “Değerler, sosyolojide, bireylere, gruplara, örüntülere, hedeflere ve sosyo-kültürel nesnelere verilen önem üzerindeki değerlendirmelere dayanan ölçütlere göre tanımlanabilir. Bu noktadan hareketle, değer, özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart (ölçüt) sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlılıklarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleridir” (Theodorson 1979:455). Bu bakış açısına göre değerler, yalnızca bir grup üyesinin belirli önermeleri kabulü olmayıp, aynı zamanda her bir üyenin sosyalleşme sürecinde içselleştirmekte olduğu kişisel bağlılıkları olarak da kabul edilmelidir. Çünkü değerler, sosyal normlar içinde daha özgül (specific) ve somut davranışın genelleştirilmiş standartlarını sağlar (MetroPOLL 2002:8-9). Parsons’a göre değerler, toplumsal sistemin yapısal öğelerinden olup, sosyal sistemin örüntü sürdürme işlevini yerine getirir. Değer, sosyal eylemin yöntemi, araçları ve amaçları içinde seçimi etkileyen, dolaylı veya dolaysız olarak bireyin ya da grubun özelliklerini ayırt edici bir kavramlaştırma. Bu kavramlaştırma, yani değer, kültürle ya da sosyal yapıyla karşılaştırılabilen mantıklı bir yapıdır (Parsons, 1962:395). Bu tanıma göre değer, toplumsal sistemin kurallarını oluşturmak için gerekli zemini hazırladığı gibi, sosyal eylemin aktörü olan bireye toplumsal beklentileri dikkate alarak, kendi içinde tutarlı bir grup özelliğe göre seçim yapmasını sağlar. Bu yönüyle değer bireyin seçimlerini kolaylaştırma işlevi görür.

Değerlerin rolü

Değerin çeşitli tanımlarından da anlaşılacağı gibi toplumsal yaşamda değerler önemli bir rolü yerine getirir. Değerler, insanlara yaşamlarında seçim yapmaları için rehberlik eder, yol gösterir. İnsanların enerjisini yönlendirmek, “doğru ve yanlış arasındaki fark nedir?”, “yaşamın anlamı nedir?” gibi temel soruların cevaplanmasında değerlerin rolü vardır. Birey, toplumsal yaşantısı

sürerken kendisi için kişisel bir değerler sistemi oluşturur, bu kişisel değerler sistemi bireyin içinde bulunduğu toplumun diğer üyeleri ile birlikte paylaştığı kültür tarafından biçimlendirilir (Bradshaw vd 2001:127).

Toplumların yüzyıllar süren birikimle ortaya koydukları toplumsal değerler, onların kültür ürünleridir. Toplumsal değerler, toplumların kimliklerinin işaretidir, parmak izi gibidir ve insan davranışlarının temellerini oluşturur. Parsons'a göre kültürel sistem her toplumda kendi kültürel özgünlüğünü sağlayan çekirdek değerleri ve ilgili normları içerir. Bu nedenle kültürel sistemin oluşuyla ilgili özellikleri gelenek ve değerlerin tortulaşmasına, yani toplumun mirasına yansır. Değerler, toplumsal normlar veya davranış kuralları aracılığıyla ifade edilirler. Örneğin, çocuklardan yaşlı anne ve babalarına bakmaları kötü muamele yapmamaları onları ihmal etmemeleri beklenir. Parsons değerlerin toplumda iç bütünlük ve düzeni sağlamadaki rolünü vurgular (Layder, 2006:19). Bireylerin yaşamlarında ve çevrede olup bitene anlam verme yolunun belirleyicisi olan değerler, toplumsal beklentilerin içerikleri olarak aileden başlayıp giderek genişleyen çevrede bireye neyi nasıl yapması gerektiğini bildiren ve belirleyen hükümlerdir. Değerlerin öğrenilmesi rollerin öğrenilmesi olan bir sosyal öğrenmedir (Güngör, 1993:50). İnsan öğrendiklerinin büyük kısmını sosyal öğrenme sürecinde kazanır. Değerlerin temeli çocukluk ve ergenlik dönemlerinde atılır ki bu da sosyalleşme sürecinin en önemli özelliğidir.

Sosyalleşme

Sosyalleşme doğumla başlayan yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Önceleri duygusal alış-veriş ağırlıklıyken çocuğun dil öğrenmeye başlamasıyla sosyal alış-veriş biçiminde kendini gösterir. Böylece çocuğun toplumsal olmaya başladığı kabul edilir (Cherlin, 1996:410). Sosyalleşme, değerler, normlar, inançlar gibi kültürün bütün maddi olmayan ya da manevi unsurlarını öğrenme ve onlara uyma, maddi unsurlarını tanıma ve yaşam koşullarına uyarlanma işlemidir. Bir başka deyişle sosyalleşme dış dünyanın bireyin içine işlenmesidir. Bireyin çocuklukta toplumun üyesi olmak için girdiği süreç birincil sosyalleşmedir. Birincil sosyalleşme ile bireyin sosyal dünyası yapılandırılır. İkincil sosyalleşme ise bireyin toplumsal hayatta bir alanda yetişmek için girdiği daha alt bir süreçtir. Örneğin; meslek eğitimi ikincil sosyalleşme eylemidir. Bütün ikincil sosyalleşmeler birincil sosyalleşmenin uzantısıdır. Her birey sosyalleşmesini sağlayacak önemli diğerlerinin oluşturduğu sosyal bir yapı içine doğar, önemli diğerleri onu etkiler, toplumu temsil eder, bireyin kimliğini biçimlendirir (Berger and Luckmann,1999:35). İletişim, etkileşim ve resmî bilgilendirme yoluyla çocuklar sadece kültürel unsurları değil, bunların anlamlarını da öğrenerek kendilerini çevreleyen kültürü içselleştirirler. Bireyler sosyalleşme yoluyla kültürlerini öğrenir. Bireylerin kullandıkları sosyalleşme araçları çeşitlidir. Çocuklar kültürlerini çoğunlukla “önemli diğerleri” ya da “referans grup” denilen ebeveynler, arkadaşlar, öğretmen ve akrabalar gibi kişilerle etkileşim yoluyla öğrenirler (Bradshaw vd, 2001:134; Güngör 1993:48).

Sosyalleşme sürecinde çocuğa içinde yaşadığı ve ait olduğu toplumun değerleri ve kuralları öğretilirken, bir yandan da toplumun çocuk yetiştirme usulleri aktarılır. Sosyalleşme sürecinde yapılması gerekenlerin pek çoğu sosyal öğrenme içinde model alma ve taklit yoluyla aktarılır. Aile hem birey için hem de toplum için birincil sosyalleşme ajanıdır. Çocuk her şeyi ilk önce ailesinde görür, model alarak öğrenir ve öğrendiklerini kendi sosyal yaşantısı içinde yeri geldikçe uygulamaya çalışır. “Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al”, “Oğlan babasından öğrenir mutfak düzmeyi, kız anasından öğrenir komşu gezmeyi” gibi atasözlerimizden de anlaşılacağı gibi çocuklar yaşama dair temel özellikleri, cinsiyet rollerini, aile içi rollerini, toplumsal rolleri ve bu rolleri nasıl yerine getireceklerini ilk önce ailede öğrenirler. Daha sonra mahalle, okul ve arkadaşlar da sosyalleşme sürecinde önem kazanır. Özellikle ergenlik döneminde en fazla arkadaşların beklentilerine ve değerlerine uygun davranılmaya çalışılır. Bu dönemde gelenekseli temsil eden anne-baba beklentileri ise çatışma yaratan, reddedilen veya dikkate alınmayandır. Genç anne-babasını modası geçmiş bulabilir ve onların söylediklerine önem vermez. Anne-baba ise gence denenmiş, doğru olanı göstermeye ve olumsuzluklardan korumaya çalışır. İşte kuşak çatışması böyle bir durumda ortaya çıkar. Aslında böyle bir durumda çatışma somut olarak ebeveynler ve genç arasında değil onların zihinsel şemalarını oluşturan değerleri arasındadır. Bir başka deyişle kuşakların değerleri arasındadır. Kurumsal değerler ise yetişkinliğe geçişte önem kazanır. Çalışma hayatı, ekonomik aktivite, aile kurma gibi beklentiler toplumun bireylerini toplumsal kurumlarla ilişkilere yöneltir. Daha geniş kapsamlı ve çok yönlü olan bu ilişkiler bireyin değerler sistemini belirginleştirerek ona uygulama fırsatları verir.

Kuşak çatışması

İki kuşak arasındaki çatışma toplumun bütününe içine alan ve sonraki kuşak boyunca devamlı olan bir tür anlaşmazlıktır. Yeni bir kuşak gelmesiyle toplumun genel karakterinde de değişme görülür. Burada kuşaklar arası çatışmada kastedilen toplumun yetişkin kuşağı ile ergen kuşağı arasındaki uyumsuzluktur. Bu durumdan şikayet edenler toplumun yaşlı üyeleridir. Gencin kendilerini anlamadığından, kendilerini anlatamadıklarından ve genci anlamadıklarından yakınır. Ergenlik çağındakilerin yaşlılarınkine uymayan tutum ve davranışları çoğunlukla belli bir yaş dönemine aittir. Ergenlik dönemi atlatıldıktan sonra gençler toplumun yetişkin kültürüne uyum sağlayarak uyumsuzluk yıllarını geride bırakırlar. Kuşaklar arasındaki çatışmaya her toplumda rastlanabilir (Güngör, 1993:60).

Yapısal işlevsel bakış açısına göre değerler toplumsal gereksinimleri karşılama özelliğine sahiptir. Gereksinim var olanı koruma, sürdürme ve geliştirerek geleceğe yöneltme olduğuna göre toplumun devam etmesi için değerlerin sosyalleşme sürecinde kuşaktan kuşağa aktararak korunması gerekir. Geleneksel kırsal toplumlarda değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması modern kent toplumuna göre daha kolaydır. Çünkü kırsal toplumlarda ilişkiler henüz birincil ilişki formundadır, aile geniş ailedir, toplum daha homojendir ve farklılaşma yok denecek kadar az olduğundan çatışmaya yol açacak neden de

yoktur. Oysa kentte heterojen, farklılaşmış kalabalık nüfusun ikincil ya da yüzeysel ilişkileri daha ağırlıklıdır. Kent yaşamı, rekabetin yoğun olduğu, teknolojik gelişmelerin yaşantıya daha hızlı aktarıldığı bireyselleşmenin yüksek olduğu, çekirdek aile üyelerinin bile birbirlerine zaman ayıramadıkları bir yaşam şekli getirir. Bu durum aile ilişkilerinin zayıflamasına, aile bağlarının giderek kopmasına ve ailenin toplumsal görevlerini yerine getirememesine yol açarak toplumun işleyişini bozar.

Toplumda her zaman çatışmaların bulunduğu ve çatışmanın sosyal değişimleri yönettiğinin düşünüldüğü modern çatışmacı bakış açısına göre kuşakların birbiriyle çatışması toplumun ilerlemesine yol açacaktır. Birbirine zıt olan görüşlerin çarpışarak yeni bir görüşü üretmesi bir bakıma gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak, aile birim olarak ele alındığında çatışma üretme aksiyonu ve potansiyeli ailenin iç dengesine zarar vermese de toplumla ilişkilerde ve sosyalizasyon görevinde olumsuzluk getirecektir. Örneğin anne-çocuk ilişkisi çatışma üreten bir biçimde yürüyecek olursa hem anne hem de çocuk bu durumdan kendileri zarar görürler. Doğrudan zarar görmeseler de böyle bir ilişkinin sağlıklı olduğu söylenemez. Dolayısıyla bu ilişkinin çevreye yansımaları nedeniyle toplum zarar görecektir. Kuşakların arasında var olan çatışma aslında geleneksel ile modernin çatışmasıdır. Burada genç modern, yetişkin ise gelenekseli temsil eder. Bu çatışmanın galibi ve mağlubu yoktur. Genellikle iki taraf birden ya kazanır ya da kaybeder.

Sosyal değişme

Hızlı değişme ve farklılaşmaların yaşandığı günümüzde teknolojinin ilerlemesi, köyden kente göç ve küreselleşme gibi olgular nedeniyle toplumsal değerlerin değişmeden kalması ve değişmeden aktarılması neredeyse imkansızdır. Aslında toplumsal açıdan böyle bir beklentinin olması da gerçekçi değildir. Teknolojik gelişmelerin getirdiği değişikliklere uyum sağlamak toplumsal değişimleri getirir. Toplumsal değişimler ise toplumun üyelerinde ve en temel birimi olan ailede, aile bireylerinde gözlenir. Bireylerin hayatında önemli olanlar başka ve yeni önemli olanlara yerlerini bırakır, bireyler daha önce yükledikleri anlamların yerine yeni anlamlar yüklerler ve değerlerde değişme gözlenir. Bazı değerlerin değişmesi zorken bazıları kolay değişir. Örneğin, çok küçük yaşlarda kazanılan tutum ve davranışlar ve bunların dayandığı değerler kalıp yargılar kolayca değişmezken (Kağıtçıbaşı 1999:133); gündelik yaşantı gündeminin sunduğu maddi içerikli değerler daha kolay değişebilmektedir (Çopur ve Şafak 2001:313).

Günümüzde yaşanan hızlı sosyal değişimin sorumlusu olduğu düşünülen küreselleşme ile açıklanan yenedünya düzeni ve yaşamı, gündemde bulunan her şeyi kısa sürede tüketip bir başka gündeme geçmeyi telkin eder. Kitle iletişim araçları yoluyla toplumların karşılıklı etkileşimi, bu araçların günümüzdeki kadar gelişmiş olmadığı geçmişe göre daha hızlıdır. Etkileşime giren toplumlarda küresel pazar için üretilenlerin tüketimi arttıkça toplumlar pek çok yönden birbirlerine daha fazla benzemektedir. Bu durum toplumların birbirinden farkını ortadan kaldıracak şekilde hızla ilerlemekte ve değerlerin

değişmesini kaçınılmaz hale getirmektedir. Toplumların kültürel sistemleri değişmeye karşı içsel bir tepki geliştirse de bu kolay olmamaktadır. Görünüşte maddi olan değerler, üstlerinde anlamları ya da kültür kodlarını da taşırlar ve aktarırlar. Küreselleşmeye karşı koyamayan toplumlarda ithal edilen ne varsa kendi anlamı ve değeri ile birlikte gelerek o değere yer bulmaya çalışır. Küreselleşme, mevcut değerlerin bazılarını dışlar, bazılarını öne çıkarır ve bazılarının da içlerini boşaltıp onlara yeni anlamlar yükler (Kılıç, 2005). Değerlerin değişmesi toplumda yeni yapısal düzenlemelere ve yeniden inşa sürecine yol açar.

Sosyal değişme süreci içinde temel değerlerini kaybeden toplumlar parmak izini kaybetmiş gibidir. Değerlerimiz kültür varlıklarımızdır. Ahlaki ilkelerimiz, dilimiz, edebiyatımız, müziğimiz, insanlara gösterdiğimiz hoşgörü, kimlik farkındalığımız çok önemli değer alanlarımızdır. Bu değerler değiştiğinde toplumun tümü etkilenecektir. Bu olumsuz etkilenmeyi tersine çevirmek için toplumdaki ihtiyaçları farklı gibi görünen fakat aslında pek çok ortak noktaları bulunan toplum üyelerini, nüfus gruplarını bir araya getirmek gerekmektedir. Örneğin; yaşlılar-gençler, yaşlılar-çocuklar, orta yaşlılar-bebekler gibi.. Aksi durumda yalnızlaşan toplum üyeleri birbirlerinden destek almazsa değerler değişmeye ve dejenere olmaya açıktır (Güngör 1993).

Kuşaklar arası dayanışma

Kuşakların bir araya gelmesiyle yaşanan karşılıklı etkileşim toplumsal değerlerin, geleneklerin ve yeniliklerin aktarılmasını sağlar. Bir bütünlük olarak ele alınan toplumun devamlılığını güçlendirir. Çocukluktan yetişkinliğe kadar toplum için uygun rollerin anlaşılması ve yerine getirilmesi kuşaklar arası iletişimle gerçekleşir. Maddi anlamda zorunluluklar ve sosyal değişme nedeniyle kuşaklar arasındaki karşılıklı etkileşimin giderek azalması ve kopması, toplumda çatışan değerlerin gelişmesine yol açar. Birbirini anlayamayan bireyler arasında karşılıklı etiketleme ve kalıp yargılar işler. Oysa karşılıklı tanıma olumsuz önyargıları azaltıp anlaşmaya yöneltecektir.

Toplumsal yaşamda sosyalleşme içerikleri, yani yaşamı sürdürmekle ilgili temel bilgilerin edinilmesi önemli bir yer tutar. Yaşlılar çok sayıdaki deneyimlerinin sonuçlarını gençlere aktarmakla kültürel değerler ve bilginin devam etmesini sağlarlar. Aile içinde gerçekleşen iletişimlerde sözel edebiyatın ürünleri, adetler, görenekler, ahlaki ve dini bilgiler yaşlılardan gençlere aktarılır. Bu aynı zamanda sosyalleşme sürecinin temel özelliğidir. Geleneksel kırsal yaşamda bu aktarımlar kuşaklar arasındaki yüz yüze ilişkilerle sözlü olarak gerçekleşirken kentsel yaşamda bu çok zordur. Örneğin köylerde insanlar yemek yapmayı yemek kitabına bakarak öğrenmezler, yemek yapma anne-kız ilişkisi içinde öğrenilir. Önceleri izleyerek sonra katılarak gerçekleşir. Fakat kentlerde günün çoğunu okulda ve etüt merkezinde geçiren çocuklar evde yapılan işleri gözlemleyemez, deneyemez ve katkı sağlayamazlar. Anne yemek yaparken onu izleyemezler ve yemek yapmayı kitaplardan öğrenirler (Goody, 2001:159). Toplumsal yaşamda o toplumun kendine özgü yönleri yani onu diğerlerinden farklı kılan yönler ancak birebir ilişki içinde aktarılabilir.

Çünkü aktarım içerikleriyle birlikte duygular ve aileye ait anılar da aktarılır. Karşılıklı ilişkilerde sözlü iletişimin etkisi oldukça önemlidir. Yazılı kültür ürünleri ve teknolojinin yükselişi ile modern kent yaşamında sözün etkisini kaybetmesi kültürün duygusal boyutunu boşaltmış ve insanları kendisine ve diğer insanlara karşı duygusal körlük durumuna getirmiştir. Bu durum yalnızlık ve yabancılaşma problemlerinin kentleşmeyle paralel olarak artmasıyla sabittir.

Günümüzde kentlerde yaşlı yaşam tiplerine bakıldığında artık çoğu kendi evinde çocuklarından bağımsız kendine ait programı uygulamak istemektedir (Onur, 1995). Bu durum bireyselleşmenin bütün toplum kuşaklarına yayıldığına bir göstergesi olmaktadır. Kent yaşamında yaşlıların toplumsal yaşama katılımları kendileri açısından daha aktif devam etmektedir, yaşlıların teknoloji ve sosyal değişmeye uyumları, içinde buldukları ortamların gereği olarak artmaktadır. Bu durum yaşlılar için olumlu bir sonuçtur. Yaşama bağlılıklarını, kendileriyle ilgili farkındalıklarını artırır. Fakat bir yandan da daha fazla bireysel yaşamaya yönelmeleri nedeniyle alt kuşaklarla daha az ilişki kurma sonucuna yol açar. Demek ki yaşlıları etkileşim dışı bıraktığı düşünülen modern çekirdek aile yaşlıların kolayca rol değiştirmelerine izin vermiyor. Yaşlılar, daha az sorumluluk içeren, gerektiğinde danışılan duygusal aktarımları yoğun olan bir aile bireyi rolüne geçemiyorlar.

İnsanlar yaşlandıkça akraba sayıları da artmaktadır. Aileye eklenen gelin ve damatlar, torunlar, yaşlının gence göre daha geniş bir akraba çevresine sahip olmasını sağlıyor. Gençlerin akrabası bu yaşlılar ailenin geçmişi ve bugünü arasında köprü vazifesi görürler.

Bu paylaşımların sonucunda yıllardır olumsuz bir yargı olarak bilinen “kuşak çatışması” “kuşak dayanışmasına” dönüşecektir. İşte bu kuşakları birbirine yaklaştırdığı düşünülen “kuşaklar arası eğitim programı” (Salman, 2001) gençleri zorluklara karşı güçlendirirken yaşlıya da kendini gerçekleştirme ve birikimlerini aktarma imkanı verecektir. Günümüz ekonomi ve ticaret ortamında deneyimler çok değerli olduğundan deneyimi fazla olanlar, yeni başlayanlara deneyimlerini aktarmaktadırlar ve hatta pazarlamaktadırlar. Şirketler buna çok önem verirler. O halde neden aileden başlayarak toplumun üyeleri deneyimlerini yeni kuşaklara aktarmasınlar ve değerlerini sürdürülmesini sağlamasınlar?

Kuşaklar arası dayanışma, aile ilişkilerini güçlendirmek ve aile kültürünü sürdürmekte işe yarar. Aile kültürü, paylaşılmış değerler ve gelenekler karşılıklı ilişkide sıcaklık ve yakınlığı artırır (Cherlin, 1996:459). Bugün ileri, gelişmiş, modern toplum olarak model alınan ülkelerde televizyon yayınlarının aileyi destekleyecek biçimde verilmesi, geniş ailenin özendirilmesi ve aile bireylerini bir arada tutmaya yönelik olması, aşırı bireyselleşme ile birbirinden bağımsız ve sorumsuz hale gelen aile bireylerini yeniden bir araya getirmeyi amaçlamaktadır (Lisbeth 1997). Amerika Birleşik Devletlerinde 1990’da çocuklara yönelik hazırlanan aktif öğrenme programlarında çocuk ve yaşlıyı bir araya getiren programlar hazırlanmıştır. Bu programlardan elde edilen

sonuçların hem çocuk hem de yaşlı için olumlu kazanımlar olduğu belirtilmektedir(Seefeldt vd 1990).

Kuşaklar arası dayanışma ve destek oluşumunda iki tarafın da bağımsızlığını engelleyecek davranışlardan kaçınılması için rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi de önemlidir (Öztop, 2001:297). Geleneksel geniş ailede çocuk ve ebeveyn ilişkisi doğrudan olmayıp daha fazla otorite şeklindedir. Oysa torun- dede- nine ilişkisi ise biraz daha farklıdır. Çocuk ve ana-baba arasında ilişki özellikle ergenlikte, çatışma yaratan ve çatışmayla sonuçlanan bir örüntü gösterir. Torun ve anneanne-dede ilişkisi daha dengeleyici ve çıkabilecek gerginliğin şiddetini azaltacak bir ara ilişki unsuru ya da mikro birim olarak işleyerek genç ve yaşlı arasında gelişen doğal ve doğrudan ilişki yoluyla birikimlerin aktarımına imkan sağlar (Harper, 2005).

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak bütün yaş gruplarının toplumsal yaşama ve toplumsallaşmanın sürdürülmesine karşılıklı olarak katkıları vardır ve hiç biri ihmal edilebilir değildir. Ancak hızlı değişme sürecinde özellikle yaşlılar yaşantı birikimlerinin kıymeti nedeniyle toplumun devamı yönünden kültürel rehber konumundadırlar. Bu nedenle, toplumsal değerlerimizi korumak ve sürdürmek için kuşaklar arası ilişkileri güçlendirecek, aktarımları kolaylaştıracak yaşlı ve genci, yaşlı ve çocuğu bir araya getirecek projelerin geliştirilmesi önemlidir.

Ailelerden başlayarak toplumun üyelerinin birbirleri hakkındaki olumsuz ön yargılarını olumluya çevirecek eğitim programları hazırlamak ve kitle iletişim araçları ile örgün eğitim ortamlarında bu konuların işlenmesi, aile üyelerinin kendi aralarında olumlu etkileşim yöntemlerini kullanmalarını sağlamaya yönelik destek projeleri geliştirmek yararlıdır.

Kitle iletişim araçlarında ve okul kitaplarında yaşlılara ve yaşlılığa ilişkin bilgilerin olumlu açılardan işlenmesini sağlamak için yönetim birimlerince projeler geliştirerek uygulanmasını sağlamak gerekmektedir.

Nasıl ki, meslek icra eden kişiler zaman zaman hizmet içi eğitimle yenilenmekte, rekabet edebilmek için kendilerini geliştirmekte ve mesleki yaşamdan kopmaları engellenmektedir, aynı şekilde yaşlılar da yeniliklere uyum için eğitilmelidir. Hatta bu eğitim onlara gençler tarafından verilmelidir. Gençler, yaşlılara elektronik araçların kullanılmasında yardım edebilir, onlara bilgisayar kullanmayı, uzaktan kumandalı araçlar, programlanabilir mutfak araçlarını kullanmayı öğrenmelerinde yardım edebilirler.

Uygulamaları ileri endüstri ülkelerinde görülen anaokulu, ilkokul, lise ve yaşlı merkezini mahallelerde aynı bahçe içinde toplamak ve aralarında gün içinde ortak programlar oluşturmak, sosyalizasyon sürecinde doğrudan aktarmaların en iyi yoludur. Milli Eğitim Bakanlığı ve belediyelerin ortak çalışmalarıyla böyle ortamlar hazırlanabilir.

Ortak bir zamanda bir el işinin öğretilmesi, eskiden oynanan bir oyunun çocuklara öğretilmesi, saksıda veya bahçede sembolik tarım faaliyetinin

gerçekleştirilmesi, mutfakta bazı özel yöresel yemeklerin öğretilmesi, duaların öğretilmesi yaşlıdan gence ve çocuğa toplumsal değerlerin aktarılabilmesini sağlar.

Yararlanılan Kaynaklar

- Berger, P. and Luckmann, T., (1999). "Socialization: The Internalization of Society" in (ed: Charao J.M.) *Meaninig of Sociology*, 6th. Edition. Printice Hall.
- Bilgin, N., (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü: Kavramlar Yaklaşımlar*, Bağlam Yayınları. İstanbul.
- Bradshaw, Y., Healey, J.F. and Smith R., (2001). *Sociology for a New Century*, Pine Forge Press.
- Cevizci, A., (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları. İstanbul.
- Cherlin, A.J., (1996). *Public and Private Families: An Introduction*, McGraw Hill, Inc. USA.
- Çopur, Z. ve Şafak, Ş., (2001). Aile yaşamında değerler ve önemi. *I.Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Ankara.
- Fichter, J., (2002). *Sosyoloji Nedir?* (Çev. N. Çelebi), Anı Yayıncılık. İstanbul.
- Goody, J., (2001). *Yaban Aklın Evcilleştirilmesi*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Güngör, E., (1993). *Değerler Psikolojisi*. İstanbul.
- Hançerlioğlu, O., (1986). *Toplumbilim Sözlüğü*, Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Harper, S., (2005). Grandparenthood in (ed: Jhonson, M.). *The Cambridge Handbook of Age And Aging*, Cambridge University Press.
- Hitlin, S. and Piliavin, J.A., (2004). "Values: Reviewing a Dormant Concept", *Annual Review Sociology*.
- Hooyman, N. and Kiyak, A., (1999). *Social Gerontology: A Multidisciplinary Perspective*, Allyn and Bacon, 5th.edition.
- Kağıçıbaşı, Ç., (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. Evrim Yayınları, 10.Basım, İstanbul.
- Kılıç, R., (2005). Küreselleşme ve değer ilişkisinde dinin yeri. *Felsefe Dünyası* (Küreselleşme Karşısında Değerlerimiz Sempozyum Bildirileri), Sayı:41.
- Kornblum, W., (1994). *Sociology In A Changing World*, Harcourt Brace College Publishers.
- Köknel, Ö., (2007). *Çatışan Değerlerimiz*, Altın kitaplar, İstanbul.
- Layder, D., (2006). *Sosyal Teoriye Giriş*, Küre Yayınları.

- Lisbeth, S., (1997). *Strengthening Families and Neighborhoods to Rebuild America*, Anchor Books.
- MetroPOLL. (2005). *Pendik Lise Genęlięi Değer Araştırması*, Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi A.ř., İstanbul.
- Onur, B., (1995). *Geliřim Psikoloęisi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Öztop, H. ve Telsiz, M., (2001). Yaşlı ana-babaların yetişkin çocuklarıyla ilişkileri ve bu konudaki beklentileri: Kuşaklararası bir değerlendirme. *I.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, Ankara.
- Parsons, T., (1962). *Toward a General Theory of Action*, Harper and Row, Inc.
- Rokeach, M., (1973). *The Nature of Human Values*, NewYork, Free Pres.
- Salman, M., (2001). Genęlerin yaşlı ve yaşlılığa yönelik tutumları üzerine bir araştırma. *I.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, Ankara.
- Seefeldt, C. and Warman B. (1990). *Young and Old Together*, National Association for the Education of Young Children, Washington D.C.
- Theodorson, G. and Theodorson A.A., (1969). *Modern Dictionary of Sociology*, Barnes and Noble Publishers.